

IJTIMOY TARMOQLARGA TOBELIKNING NAZARIY ASOSLARI VA PSIXOLOGIK MANBALARDA QO'LLANILISHI

*Turg'unpo'latova Musharraf Xusniddin qizi
Dehkonova Marg'uba Erkinovna
Namangan davlat universiteti Psixologiya
kafedrasida o'qituvchilari*

Annotatsiya: maqolada ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish va ularga tobeklikning yuzaga chiqish omillari nazariy asoslari olib borilgan tadqiqotlar tahlili bu mavzuning o'rganilishi olimlarning fikr mulohazalari atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: dunyo, ijtimoiy tarmoq, ong, intellekt, kompyuter, ta'sir, psixika, individual, mulohaza, muhokama, inson, tizim, yangi.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЗАВИСИМОСТИ ОТ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ

Аннотация: В статье дается комплексный обзор теоретических основ использования социальных сетей и факторов, способствующих возникновению зависимости от них, анализ исследований, проведенных по данной теме, и мнений ученых.

Ключевые слова: мир, социальная сеть, сознание, интеллект, компьютер, влияние, психика, индивид, размышление, обсуждение, человек, система, новое.

THEORETICAL BASIS OF SOCIAL NETWORK ADDICTION AND ITS APPLICATION IN PSYCHOLOGICAL SOURCES

Annotation: The article provides a comprehensive analysis of the theoretical foundations of the use of social networks and the factors that contribute to the emergence of addiction to them, the study of this topic, the opinions of scientists, and the opinions of scientists.

Keywords: world, social network, consciousness, intellect, computer, influence, psyche, individual, reflection, discussion, human, system, new.

KIRISH

Zamonaviy dunyoning asosiy xususiyatlaridan biri kompyuter va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishidir. Kompyuterlar inson amaliyotining tobora yangi sohalariga kirib bormoqda, nafaqat individual harakatlarni, balki butun inson faoliyatini ham o'zgartirib, barcha aqliy jarayonlarga ta'sir ko'rsatmoqda.

Foydalanuvchilarning Internetdagi faoliyati alohida muhokamaga loyiq, chunki u boshqa axborot texnologiyalari bilan solishtirganda ba'zi xususiyatlarga ega. Jamiyatni kompyuterlashtirish va "internetlashtirish" kuchayib borishi bilan 20-asrning 80-yillari oxirida qayd etilgan chet elda Internetdan patologik foydalanish muammosi dolzarb bo'lib qoldi. Bugungi kunda biz ishonch bilan ayta olamizki, Internet juda katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va uzatish tizimi bo'lib qolib, bizning kundalik voqeligimizning yangi qatlami va juda ko'p odamlar uchun hayot sohasiga aylandi. Natijada, kompyuter tarmog'idan foydalanuvchilarda ushbu yangi makon bilan bevosita bog'liq bo'lgan qiziqishlar, maqsadlar, ehtiyojlar va psixologik va ijtimoiy faoliyat shakllarining butun doirasi rivojlanadi. Garchi bu jarayonlar hali ham yashirin shaklda sodir bo'lsa va odamlarning katta qismiga ta'sir qilmasa ham, bu jarayonlarning butun hayotimizga ta'siri juda katta.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Global tarmoq jamiyat tuzilishiga qanchalik chuqur kirib borsa, shunchalik yangi muammolar va savollar tug'diradi. Ijtimoiy psixologiyaning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, savollar bilan birga yangi qo'rquvlar paydo bo'ladi. Bugungi kunda Internet bilan bog'liq asosiy qo'rquvlardan biri bu o'tgan asrning 90-yillari o'rtalaridan boshlab faol muhokama qilingan Internetga qaramlik fenomeni deb ataladigan Internetga qaramlikning rivojlanishidan qo'rqishdir. "Giyohvandlik" atamasi birinchi marta 1996 yilda amerikalik psixolog va psixologiya fanlari doktori Ivan Goldberg tomonidan Internetdan foydalanishga bo'lgan cheksiz ishtiyoqni tasvirlash uchun taklif qilingan. Eng umumiy ma'noda, Internetga qaramlik "Internetdan foydalanishga kimyoviy bo'lmagan qaramlik" deb ta'riflanadi. Hozirgi vaqtda Internetga qaramlik umuman kompyuterga qaramlikning bir qismi sifatida qaraladi (patologik kompyuterdan foydalanish). Internetning odamlarga ta'siri virtual haqiqat tizimlari va Internetning eng murakkab tizim sifatida sifat jihatidan yangi imkoniyatlari bilan belgilanadi. Bundan buyon insonning faoliyati uning tomoshabin, o'quvchi yoki tinglovchi sifatidagi mavqei bilan chegaralanib qolmaydi. Shaxsning ijtimoiy xulq-atvorini o'rganishning asosiy yondashuvlari fanda "xatti-harakatlar" atamasi faoliyat bilan bog'liq bo'lib, u moslashish, mavjud muhitga moslashish va hayvonlarda faqat tabiiy muhitga moslashishdan iborat bo'lgan harakatlar tizimi va odamlarda - ijtimoiy muhitga ham. Ijtimoiy xulq-atvorning tipik namunasi, aytaylik, moslashish, bu muhitda qabul qilingan urf-odatlar, qoidalar va me'yorlarga rioya qilish orqali atrofdagi ijtimoiy muhitga moslashishdir. Moslashuvchan xulq-atvor - bu voqelikka munosabatning "yopiq" tizimi bo'lib, uning chegaralari ma'lum bir ijtimoiy yoki tabiiy muhit va ma'lum bir "bu muhitda mumkin bo'lgan harakatlar to'plami, ma'lum bir hayot stereotiplari va dasturlari, turli nazariy yo'nalishlarga murojaat qilish. Biz ijtimoiy xulq-atvorni tushunishning ikkita umumiy tamoyilini olamiz, birinchidan, odamlarning qisqa muddatli bevosita maqsadlari bor, masalan, shanba kuni kechqurun

uchrashishga rozi bo'lish, umumiy uzoq muddatli maqsadlar. Ikkinchidan, insonning motivlari va boshqa jihatlari, nima uchun biz shunday harakat qilayotganimizni to'liq tushunish uchun odamlar va vaziyatlarni tanlash, ularga munosabat bildirish va o'zgartirishni hisobga olish muhim ahamiyatga ega [1, 29-32]. Yuzaki darajada biz kundalik maqsadlarning uzun ro'yxatini tuzishimiz mumkin: ishdagi eng so'nggi g'iybatlarni bilish, imtihonda muvaffaqiyatsizlikka uchraganidan keyin biroz taskin topish, bezovta qiluvchi qo'shni bilan gaplashmaslik, o'qituvchida yaxshi taassurot qoldirish, yaqinlashib kelayotgan shanba oqshomiga sana belgilash. Yuqori darajada biz uzoq muddatli maqsadlarni ko'zlaymiz o'z sohamizda malakali shaxs sifatida obro' qozonish, jozibali ko'rinish, kimdadir yaxshi taassurot qoldirish yoki ish boshlash. Ushbu uzoq muddatli maqsadlar ko'pincha kundalik ba'zi maqsadlar bilan bog'liq. Ruhiiy holatlar ichki xatti-harakatlar regulyatorlarining muhim arsenalini tashkil qiladi. Bunga affektiv holatlar, depressiya, munosabatlar, kayfiyat, tashvish, umidsizlik, begonalashish kiradi. V.G.Aseev tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, motivatsion tizimning ierarxik, ko'p darajali tabiati, bimodal (ijobiy - salbiy) tuzilishi, dolzarb va potentsial tomonlarning birligi kabi turli xil xususiyatlar ijtimoiy xulq-atvorga o'ziga xos tartibga soluvchi ta'sir ko'rsatadi. individual. Motivatsiya - bu xatti-harakatni tartibga solishning tetik mexanizmi. Motivatsiyaning asosiy manbai inson ehtiyojlaridir. Shaxsning hissiy sohasida (hissiyotlar, his-tuyg'ular, kayfiyatlar) sodir bo'layotgan narsaga, ijtimoiy xulq-atvorning o'ziga shaxsiy munosabat, voqealar, faktlar, odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va munosabatlarni baholash amalga oshiriladi. Ijtimoiy xulq-atvorning eng yuqori tartibga soluvchisi - bu barcha psixik jarayonlar, xususiyatlar va holatlar yig'indisi sifatida shaxsning o'zi. Bundan tashqari, shaxs o'ziga xos jarayonlar va xususiyatlar bilan o'zini o'zi boshqarish jarayoniga kiradi. Bu hodisalar, birinchi navbatda, motivatsion jarayonlar, shaxsning ongi va o'zini o'zi anglashidir [5, b. [89-100]. Hozirgi vaqtda "Internetga qaramlik" fenomeni qizg'in muhokama qilinmoqda. Ko'pincha kasallik yoki sindrom (Internetga qaramlik buzilishi) deb ataladi. "Internetga qaramlik" atamasini yaratgan doktor Ivan Goldberg Internetga qaramlikni "kundalik hayot, ta'lim, ijtimoiy, ish, oila, moliyaviy yoki psixologik faoliyatga zararli ta'sir ko'rsatadigan" deb tavsiflaydi. Goldberg "patologik kompyuterdan foydalanish" (PCU) atamasini qo'llashni afzal ko'rdi. Hozirgi vaqtda bu atama kengroq kategoriya uchun qo'llaniladi, bunda kimdir kompyuterdan umuman patologik, shu jumladan ijtimoiy bo'lmagan maqsadlarda foydalanadi va "Internetga qaramlik" atamasi ijtimoiy o'zaro aloqada bo'lish uchun kompyuterdan patologik foydalanishni bildirish uchun ishlatiladi.

NATIJALAR

Ijtimoiy xulq-atvorga oid ko'plab tadqiqotlar ana shu kengroq maqsadlarga bag'ishlangan bo'lib, ular ijtimoiy xatti-harakatlarning sabablarini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Yuqori darajada biz asosiy motivlar - ijtimoiy xulq-atvorning asosiy

funksiyalari haqida so'rashimiz mumkin. Masalan, martaba muvaffaqiyati va yuqori jamiyatdagi odamlar bilan aloqa o'rnatish "maqomga erishish va uni saqlab qolish" ning asosiy motivi sifatida aniqlanishi mumkin. Biz bu chuqurroq motivatsiyalarni har doim ham bilmaymiz, lekin ular ijtimoiy munosabatlarga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu asosiy motivlarni yaxshiroq tushunish uchun ijtimoiy psixologlar tomonidan o'rganilgan ba'zi motivlarni ko'rib chiqaylik. Turli xilligiga qaramay, ijtimoiy psixologiyadagi barcha asosiy yondashuvlar ikkita asosiy farazni birlashtiradi. Birinchidan, odamlar biron bir maqsadga erishish yoki ichki motivatsiyani qondirish uchun bir-birlari bilan muloqot qilishadi. Fenomenologiya va kognitiv psixologiya ma'lum bir vaziyatda insonning ongli maqsadlariga ishora qiladi, masalan, reklama iborasi "Dadamning tug'ilgan kuni yaqinda!" o'tgan yili dadangiz ko'p maqtagan galstuk galstugi kabi, yugurib, boshqa galstuk sotib olishingiz kerakligini eslatadi. O'rganish psixologiyasi shuni ta'kidlaydiki, o'tmishdagi mukofotlar va rag'batlar odamlarni ba'zi maqsadlarga erishishga va boshqalardan qochishga majbur qiladi. Evolyutsion psixologiya o'tmishda paydo bo'lgan ijtimoiy motivatsiyalarni aniqlaydi: masalan, o'zaro yordam ko'p bo'lgan ijtimoiy guruhlariga mansub odamlar o'z genlarini saqlab qolish va o'tkazishda o'zini o'zi o'ylaydigan hermitlarga qaraganda ko'proq muvaffaqiyatga erishgan. Ikkinchi umumiy nazariy mavzu shaxs va vaziyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirga qaratilgan.

MUHOKAMA

Psixologiyadagi barcha asosiy yondashuvlar har birimizning ichki motivatsiyalarimiz biz duch keladigan tashqi vaziyatlar bilan o'zaro ta'sir qilishini taxmin qiladi. Misol uchun, evolyutsion psixologiya omon qolish va ko'payish bilan bog'liq vaziyatlarning g'azab, qo'rquv va jinsiy qo'zg'alish kabi ichki reaksiyalarni qanday qo'zg'atishini aniqlaydi. Ijtimoiy ta'lim nazariyotchilari shaxsning o'rgangan javoblari ma'lum bir ijtimoiy muhitda qabul qilingan mukofot va jazolar bilan qanday bog'liqligini tekshiradilar. Kognitiv nazariyotchilar shaxsning fikrlash jarayonlari va ijtimoiy vaziyatning doimiy o'zgarishi o'rtasidagi munosabatni o'rganadilar.

Individual xulq-atvoriga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar: Ijtimoiy doira - bu ish va shaxsiy aloqalarni davom ettiradigan odamlar guruhi. . Rol - bu shaxsdan uning shaxsiy xususiyatlariga va jamoadagi o'rniga muvofiq boshqalar tomonidan kutilgan harakatlar majmui. Status - bu shaxsning shaxsiyati va u o'ynagan rolining ahamiyatini boshqalar tomonidan baholash. Internetdagi odamlarning faoliyatini psixologik o'rganish 1990-yillarning o'rtalarida emas, balki 1970-yillarning oxiri va 1980-yillarda : kompyuterni o'rganish - vositachilik aloqasi 90-yillarda Internetda inson faoliyatini (endi shunchaki kommunikativ emas) o'rganish bo'yicha ishga silliq o'tdi. Ushbu sohadagi ilmiy-tadqiqot faoliyati nafaqat fanlararo, balki keng qamrovli bo'lib, psixologiya fanining ma'lum bir bo'limiga bog'liq emas. Internet psixologiyasi ong psixologiyasi, etnik, kognitiv, ijtimoiy, yosh, psixologiya nuqtai nazaridan o'rganiladi. ta'lim psixologiyasi,

shaxsiyat psixologiyasi va mehnatning gender farqlari psixologiyasi va boshqalar. Internet psixologiyasini o'rganish sohasida madaniyatlararo tadqiqotlar keng tarqaldi. Internet vositachiligida ommaviy kommunikatsiya muammosi 1980-yillardan boshlab xorijda hal qilina boshlandi, 1990-yillarda esa mahalliy psixologik hamjamiyatda tadqiqotlar boshlandi [6, 76-81-betlar]. 1980-yillarda kompyuter tarmoqlarining kommunikativ qo'llanilishini o'rganishga va/yoki bunday tarmoqlarning tashkiliy tuzilmalarga ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan maqolalarni hisobga olmaganda, bir qator monografiyalar va to'plamlar nashr etildi. 90-yillarda (va ayniqsa 90-yillarning ikkinchi yarmida) paradigma o'zgardi va Internetning o'zi gumanitar tadqiqotlar boshlandi: nomning modernizatsiyasi muammolarning tabiiy kengayishini va yangilanishini olib keldi.

XULOSA

Hozirgi vaqtda tadqiqot odamlar o'rtasidagi vositachilik bilan cheklanmaydi va Internet orqali amalga oshiriladigan kognitiv faoliyatlar ham faol o'rganilmoqda. Tarmoq tashkiliy tuzilmalariga kelsak, ular tashqaridan kiritilgan va ma'lum darajada joriy qilingan innovatsiyalar sifatida emas, balki zamonaviy "tarmoq jamiyati" ning tashkilotlari va ijtimoiy tuzilmalarining asosiy mulki sifatida tobora ko'proq e'tirof etilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. М., 1997. Андреева Г. М. Социальная психология. М: Аспект Пресс, 2000. Астляйтнер Г. Дистантное обучение посредством WWW: социальные и эмоциональные аспекты // Гуманитарные исследования в Интернете / под ред. А.Е.Войскунского. - М., 2000, с. 333-366.
2. Бабаева Ю.Д., Войскунский А.Е. Психологические последствия информатизации // Психологический журнал, 1998г. № 1, с. 89-100. Белинская Е.П. Пространство, населенное Другими // Интернет, 1999г. № 16, с. 76-81.
3. Бочкарева Н.Л. Леонова Л.Г. Вопросы профилактики аддиктивного поведения в подростковом возрасте. Учебно-методическое пособие. Новосибирск, 1998.
4. Войскунский А.Е. Феномен зависимости от Интернета. Гуманитарные исследования в Интернете. - М.: "Можайск-Терра", 2000.
5. Демидов В. Интернет-зависимость - угроза или миф? //internet, 2001г. №13.
6. Зинченко В. П., Моргунов Е. Б. Человек развивающийся: Очерки российской психологии. - М.: Тривола, 1994. Карпеева Т. Игра...взгляд с двух сторон //Компьютерра, 2000 г. №18 (347). Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности. // Вестник МГУ, сер. 14, 1996, №4.

7. Моргунов Е. Б. Человеческие факторы в компьютерных системах. - М.: Тривола, 1994. Особенности социальной перцепции в Интернете // Мир психологии. 1999. № 3
8. Парыгин Б. Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории. СПб., 1999. Потребность в общении /
9. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности - СПб., 2003. С.428-430. Психология личности в трудах зарубежных психологов. Хрестоматия. СПб.: Питер, 2000.
10. Рогов Е.И. Психология общения. - М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001г.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер Ком, 1999г. Столяренко Л.Д. Основы психологии. - Ростов н/Д.: Издательство "Феникс", 1997г.
12. Форман Н., Вильсон П. Использование виртуальной реальности в психологических исследованиях // Психологический журнал, 1996г. № 2.
13. Фриндте В., Келер Т. Публичное конструирование Я в опосредованном компьютером общении // Гуманитарные исследования Интернета / под редакцией А.Е. Войскунского. М.: "Можайск-Терра", 2000
14. Шапкин С.А. Компьютерная игра: новая область психологических исследований // Психологический журнал, 1999г. №1, с. 86-102. Эко У. От Интернета к Гутенбергу // Новое литературное обозрение, 1998, N 32, с. 5-14.
15. Янг К.С. Диагноз - интернет-зависимость // Мир Интернет, 2000г. № 2, с. 24-29. Арестова О.Н., Войскунский А.Е. Исследование половых различий при работе с интернетом на примере российских